

СЛАВИСТИЧНИТЕ ТЕКСТОВЕ НА БОРИС ЙОЦОВ КАТО НАУЧНО НЕУСВОЕНО ПРОСТРАНСТВО

Христина Балабанова
Институт за литература – БАН

Христина Балабанова. Славистические тексты Бориса Йоцова как научно неосвоенное пространство

В статье рассматриваются славистические тексты выдающегося болгарского историка литературы и слависта, доктора Карлова университета в Праге, проф. Бориса Йоцова, приговоренного к смерти т. наз. Народным судом и казненного после 9 сентября 1944 года. Многолетняя цензура, наложенная на него и на его научное наследие, позволяет использовать его научные разработки и исследовательские сюжеты, не ссылаясь на его авторство. В статье на передний план выведен вопрос о нарушенной преемственности в болгарской литературной славистике, подчеркнут вклад Б. Йоцова в исследование славянских связей и духовных контактов новой болгарской литературы. Предложенная интерпретация противопоставляет идеологически навязанному беспамятству необходимость более активной современной рецепции научно-исследовательской деятельности Б. Йоцова, что способствовало бы превращению этой деятельности в живое научное наследие и защитило бы качество болгарской академической традиции.

Ключевые слова: Борис Йоцов, славянские литературы, компаративистика, идеологическая доктрина

Hristina Balabanova. Boris Yotzov's Works in the Area of Slavic Studies as Academically Undeveloped Space

The subject of this article is the linguistic work of Boris Yotzov – a distinguished Bulgarian literary historian and specialist in the area of Slavic studies with a doctoral degree from Charles University in Prague. He was sentenced to death by the so-called People's Court and executed after the 9th of September 1944. Following that, the long-standing censorship on him and his works allowed using his research ideas and themes without giving credit to the author. The article focuses on ; this disturbed continuity in Slavic literary studies in Bulgaria and emphasizes B. Yotzov's contribution to the research in the area of Slavic relationships and cultural contacts of the new Bulgarian literature. The interpretation offered here stands in contrast to this ideologically imposed forgetfulness and contraposes the necessity of a more active modern reception of B. Yotzov's academic legacy which would transform it into a living one and justify the quality of Bulgarian academic tradition.

Key words: Boris Yotzov, Slavic literatures, comparativistics, ideological doctrine

През 2014 година, месец февруари, се навършиха 120 години от рождението на проф. Борис Йоцов – виден български славист и литературен историк, доктор на Карловия университет в Прага (1927), един от създателите на българската литературоведска бохемистика. Борис Йоцов – роден по стар стил на 8 февруари 1894 г. – е осъден на смърт от т. нар. Народен съд и е екзекутиран на 1 февруари 1945 г. в качеството си на „фашистки министър“: той е министър на просвещението във второто правителство на Богдан Филов и правителството на Добри Божилов, като през м. юни 1944 г. си подава оставката. С изпълнението на смъртната присъда за дълги години е заличена паметта за личността и научното дело на Борис Йоцов. Наложена комунистическа цензура върху името му позволява негови тематични разработки и изследователски сюжети да бъдат ползвани за научни цели без посочване на името на автора, дори се стига до парадоксална манипулация на библиографските данни: цитиране само на периодичното издание, в което е публикувана съответната статия на Йоцов, без да бъде посочено неговото име.

С названието „славистични текстове“, изведено в заглавието, настоящата статия не обособява текстовете интерпретации на славянски автори и произведения (включващи и приноса на Борис Йоцов в областта на българската бохемистика) от компаративните проучвания на Б. Йоцов с българо-славянски и славянско-български знак, доказващи осъзнатата от него връзка между славянознание и българознание, както и участието му в усилията на българската литературна наука за историографското систематизиране на културното и литературното развитие през възрожденската епоха – чрез и през творческия стимул на междуславянските литературни връзки и духовни контакти. Ученият Б. Йоцов съчетава изследователския дух на българиста, слависта и компаративиста, което го прави достоен наследник на изявените представители на академичната наука: професорите Йордан Иванов, Иван Д. Шишманов, Боян Пенев. Настоящият текст извежда на преден план въпроса за нарушената приемственост в областта на българската литературоведска славистика с принадлежащите ѝ междуславянски връзки, на чийто терен израства като научна рефлексия и конкретни релации българското сравнително (славянско) литературознание.¹

Споменатата практика на изцяло *скритото авторство* или на *изтрилото авторство* в цитираните библиографски данни, противоречаща изцяло на научната етика, един вид втора екзекуция на вече мъртвия автор, започва да се прилага след 1950 година (с активното участие на проф. Емил Георгиев) и е част от последователно провеждана стратегия по научното маргинализиране на Б. Йоцов и в крайна сметка заличаването му от българския литературоведски дискурс като представител на буржоазната идеология в литературната история и критика. Още преди произнесената от Народния съд присъда името на Б. Йоцов се появява в статията на Борис Делчев (публикувана в „Работническо дело“) „Фашизмът в нашата литература“ заедно с имената на други представители на буржоазното литерату-

¹ Принос за научната „реабилитация“ на слависта Борис Йоцов има книгата на В. Тодоров *Opera Slavica или назад към Борис Йоцов* (1995).

рознание (литературни историци и критици), както и на писатели, журналисти, художници, несимпатизиращи на марксизма-ленинизма и класовата борба, между които М. Арнаудов, Й. Бадев, Г. Константинов, Вл. Василев, Д. Талев, Ч. Мутафов, Р. Алексиев. Тези неудобни на новата власт творчески личности (впоследствие с присъди от Народния съд и подложени на преследване от страна на „народната власт“) са посочени като доказателство за проникване на „фашистките влияния в творчеството на по-голямата част от официалните писатели“ (Делчев 1944: 4).

Необходимо е да се има предвид идеологическият пълнеж на понятията „фашист“, „фашистки“, с които комунистическата власт квалифицира и поддържа своите обвинения. По този повод Ивайло Знеполски отбелязва, че за комунистическия режим понятието „фашист“ е „една генерализираща метафора“, което ще рече, че „фашистът и буржоата се сливат в една колективна синтетична фигура на врага“ (Знеполски 2008: 116, 120). С други думи, понятията „фашизъм“ и „капитализъм“ според комунистическата революционна терминология по равностоен начин носят оценъчно негативен знак. Това лесно може да вмени несъществуваща вина – например да бъде преследвано самото несподеляне на идеологическата доктрина на комунистическата партия. Подвеждащата употреба на понятието фашизъм улеснява комунистическата партия в идеологическото дискредитиране и унищожаване на буржоазните културни ценности и авторитети. Умъртвеният от Народния съд Йоцов е добър пример в това отношение – вменената му вина на „фашистки министър“ целенасочено подсилва негативите спрямо интелектуалната му дейност, става аргумент за професионалната му дисквалификация: „Въпросите на българската тематика в чешката литература обаче не можеха да бъдат решени от буржоазното славянско литературознание, главен представител на което беше бъдещият фашистки министър Борис Йоцов, който след Боян Пенев зае катедрата по славянски литератури“ (Георгиев 1958: 124) – такава оценка се съдържа в статията „Западнославянските литератури в нашето литературознание“ на проф. Емил Георгиев, „наследил“ убития от Народния съд проф. Б. Йоцов в Катедрата по славянски литератури. В духа на партийната критика на естетизма и идеализма в буржоазното литературознание той обвинява Б. Йоцов, че „бидейки литературен историк-космополит (Йоцов – бел. моя – Х. Б.), премълча най-същественото: че българската тематика в чешката литература бе отражение и израз на революционната борба на чешкия народ“ (Георгиев 1958: 124). Тъй като статията прави преглед на постигнатите резултати в утвърждаването на „единствено научните марксистически позиции“ в областта на литературоведската славистика, то тази „правилна ориентация“ авторът илюстрира и със свои изследвания: на първо място е посочена студията му в две части „Българи и чехи в епохата на тяхното възрождане“ (Георгиев 1946, 1953), чиято втора част, озаглавена „Българска тематика в чешката литература“, недвусмислено заявява връзката си с разработваната от Йоцов проблематика из областта на компаративната иматология, по-точно темата за присъствието на български реалии (образи, събития, сюжети) в славянските литератури. Една научна инициатива на Б.

Йоцов, разгърната в монографията *Българските страдания и борби за свобода в славянската поезия* (Йоцов 1935), както и в негови студии с материал от чешката литература: „Българската романтика у Прокопа Хохолоушек“ (Йоцов 1930), „Една вардарска балада“ (Йоцов 1940), „Братя Миладинови в Чехия“ (Йоцов 1934). В своята рецензия по повод на тези негови проучвания, и конкретно за монографията *Българските страдания и борби за свобода в славянската поезия*, Ал. Бурмов отбелязва, че за пръв път българските мотиви в славянските литератури се изследват „тъй дълбоко с такива познания и такава осведоменост“ (Бурмов 1935: 1090). Тук бих добавила и статиите върху различните форми на рецепция (проникване) на славянските литератури, филологическа мисъл и научна книжнина в България и тяхното въздействие на българското национално развитие: „Йозеф Добровски и нашето възраждане“ (Йоцов 1930а), „*Kde domov můj* у нас. Към историята на чешко-българските културни отношения“ (Йоцов 1935а), „Славянските литератури и славянското съзнание в България“ (Йоцов 1929). Славянското възраждане и славянският романтизъм са историческите и културно-идеологическите (чрез програмата на „славистичния романтизъм“) маркери на този вид междуславянски връзки.

Още с първите си научни публикации след 1944 г. Е. Георгиев също е насочва към възрожденския период в контекста на чешко-българските и българо-чешките културно-опознавателни и литературни срещи, „дублирайки“ една вече разработвана проблематика. В „Българска тематика в чешката литература“ обаче е приложена практиката на *изтритото авторство* в цитираните библиографски данни, която се повтаря и в книгата *Български образи в славянските литератури* (Георгиев 1969), където имагологичната Йоцова тема, разширена с допълнителни факти, вече е афиширана като изследователска инициатива на Е. Георгиев.

От гледна точка на литературната комуникация съзнателно премълчаваната връзка с текстовете на Б. Йоцов е форма на *скрита рецепция*, при която съществува елемент на присвоено авторство. Случаят дава повод за спорни тълкувания, но стратегията на Е. Георгиев се разчита като „присвояване на Йоцови научнопроучвателски инициативи“ (Тодоров 1995: 82). Не е трудно да се забележи, че в книгата *Български образи в славянските литератури*, където включва всички издирени от Б. Йоцов факти относно българската тематика в славянските литератури, Е. Георгиев се старае да внуши представата за оригинален авторски проект, разчитайки на една повишена стилова експресивност и фигуративност на заявеното съдържание и на предговор с функцията на автореклама. Тематично-сюжетното разпределение на материала на отделни глави, чиито поетични заглавия насочват към света на художествената фикция, славянско-патриотичната екзалтираност на изследователя литературовед в предговора на книгата демонстрират бягство от позитивистичното описание на фактите (за което е упрекван Йоцов) в емоцията на съпреживяването, каквото се очаква от читателя. „Прочелият предлаганата книга – четем в предговора – не може да не възкликне: колко много страници в славянските литератури са посветени на българите, на колко горещи сърца любовта е изсипана по тях, колко възвишена правда

тези страници съдържат!... Нима не е дълг на литературоведа да разкрие обема и силата на правдата и любовта?“ (Георгиев 1969: 5).

Може да се каже, че Е. Георгиев създава един христоматиен вариант на Йоцовите проучвания на български мотиви и образи в славянските литератури, използвайки съдържащите се в тях литературни факти – произведения на славянски писатели, към които добавя и неспоменати от Йоцов автори и творби. Направените от него „анализи“ на избраните художествени произведения в повечето случаи се придържат към тематично-сюжетните показатели на текста, оценъчно-литературоведският принцип е пренебрегнат за сметка на фактографската изчерпателност на българското присъствие в славянските литератури. Още в предговора Е. Георгиев се разграничава от подхода на Б. Йоцов, който разглежда творбата с българска тематика, от една страна, в контекста на литературата, която я излъчва и с оглед на творческия потенциал на нейния автор, и от друга – в контекста на българската литература с възможните сравнения в чисто художествен план – поетика, жанр, направление. Е. Георгиев подхожда по-утилитарно – негов адресат е масовият читател, с други думи, „народът“ (една стилизация на търсената другост спрямо Йоцов), комуто българските образи „като възплъщение на братско чувство“ дават правдиво познание за истинските приятели и ценности. Очевидно той мисли своите *Български образи в славянските литератури* като нов тип оригинално изследване, както вероятно мисли себе си от позицията на институционален и научен ръководител на университетската славистика след 9. IX. 1944 г., за призван да положи ново начало в тази изследователска област, и обемът на неговите научни публикации го доказва.

През 60-те години Е. Георгиев вече се очертава като водеща фигура в българската славистика и компаративистика (през 1967 г. е избран за член-кореспондент на БАН) – неговите *Очерки по история на славянските литератури* в две части (1958, 1963) и трудът му *Общо и сравнително славянско литературознание* (1965) са своеобразен атестат за литературоведския хоризонт на марксистически ориентираната българска славистика и компаративистика. Но втората част на *Очерките* с избраната периодизационна схема, която утвърждава реализма като развойна доминанта и го ангажира с обществено-историческите задачи на социалистическата идея, е доказателство за стагниращата прегръдка на догматизма, от която Е. Георгиев не се е освободил.² Чешкият славист Франк Волман, който пише подробна рецензия за сравнителната литературна историография на Е. Георгиев (Волман 1966), изказва своите възражения относно предложената периодизация, с която авторът „опростява словесните процеси при славяните, следвайки схемата на икономическо-политическото развитие“ (Волман 1966: 594). Волман пише рецензия с антидогматични забележки и за *Общо и сравнително славянско литературознание*, за да напомни на Е. Георгиев под формата на професионален съвет, че времето на идеологическите схеми на 50-те е отминало. Е. Георгиев има навика да се връща към отминали време-

² В случая нямам предвид доказаниа принос на проф. Е. Георгиев в областта на старобългаристиката и проучването на делото на св. св. Кирил и Методий и неговата традиция.

на чрез повторното публикуване на вече публикувани текстове като инерционно ги включва в съдържанието на своите новоиздадени книги. По този начин цитираната тук статия „Западнославянските литератури в нашето литературознание“, съдържаща остра критика срещу Б. Йоцов, с известни допълнения е включена в *Общо и сравнително славянско литературознание* със заглавие *Славянските литератури в българското литературознание*. В новия вариант на текста критиката към „космополита“ Б. Йоцов е разширена и засяга бохемистичните публикации на Б. Йоцов от 20-те години в сп. „Златорог“ – „на прицел“ са портретите на Отакар Бржезина (Йоцов 1925) и Иржи Волкер (Йоцов 1924); Е. Георгиев се отнася с особена интерпретаторска ревност към пролетарската същност на Волкер, още през 1948 г. той публикува литературнокритическия портрет „Иржи Волкер, създател на чешката пролетарска поезия“ (Георгиев 1948). По-късно, в *Очерките*, в съответствие с утвърждаването на социалистическия реализъм, характеристиката на Иржи Волкер е осъвременена и той е представен като „един от създателите на чешката социалистическо-реалистична поезия“ (Георгиев 1963: 326).

Бохемистичните текстове на Б. Йоцов, публикувани през 20-те години в „Златорог“, са съзвучни на полонистичните текстове на Боян Пенев, посветени на полския романтизъм; сходството се съдържа в предпочитанията на двамата критици към писателски личности, чиито художествени завоевания са в сферата на метафизичното и свръхличното, които притежават нравствено-религиозно съзнание, споделят етоса на духовното бунтарство с хуманистичен знак. За тема на своя докторат Б. Йоцов избира поезията на забравения чешки поет Отакар Мокри затова, че е „иррационален мистичен тип“, но и заради връзката му с поезията на полския романтизъм. Йоцов запознава българския читател (и литературен изследовател) с мистицизма на чешкия символизъм в поезията на Отакар Бржезина, предлагайки оригинална интерпретация на неговия „метафизически хиперболизъм“, отличаващ го от западните символисти: това е спиритуалистичният колективизъм, който „не търси опора в индивидуализма и nihilизма, атеизма и материализма“ (Йоцов 1925: 277). Темата за духовния колективизъм е свързващото звено между поезията на Бржезина, Волкер и Безруч (Йоцов 1926), всички с портрети в „Златорог“. По този начин „хуманистично-колективистичното смирение“ в *Гост в къщи*, в което резонира „космическата хармония“ на духовния колективизъм, неочаквано приближава Волкер до символиста Бржезина. Петър Безруч, когото марксистката критика поставя в руслото на реализма и извежда на преден план социалния конфликт в неговата поезия (както е в *Очерките* на Е. Георгиев), е представен като една от крупните фигури на модерната чешка поезия редом с Антонин Сова и Йозеф Св. Махар – синтезът между символизъм и критически реализъм е обяснението за неговия колективизъм, търсещ въздействието на символа и мита в изображението на трагичната участ на чешкия народ от Силезия.

Очевидно в портрета си за Волкер Б. Йоцов се разминава с предпочитаната от марксистката критика комунистическа революционност в стихосбирката *Тезък час*, в резултат на която „пролетариатът става за поета

човечество“ (Георгиев 1963: 328). От позициите на своя критически психоестетизъм Йоцов вижда в революционния патос на *Тежък час* „идейно проповедничество“. Онова, което прави интерпретацията на Йоцов рецепционно значим факт, е вниманието, което проявява към поетическия изказ на Волкер, който го представя като творец на „ново начало“, без да го откъсва от „литературния поток“ на времето. Не е случайно, че в същата годишнина на „Златорог“ Йоцов публикува обзорната статия „Съвременната чешка литература“ (Йоцов 1924а), в която с литературоведска компетентност прави преглед на естетическите търсения и нови художествени принципи в най-новата чешка литература, посочвайки рецепционната ѝ отвореност към авангардните форми на европейската култура и изкуство (в контекста на новия социален колективизъм е посочено и името на Волкер). Статията е първият български критически отзив за чешкия *поетизъм* – за неговата програма и представители в литературата и сценичното изкуство, за експериментите с формата, чрез които се изразява „душата на техническото столетие“. Очевидно е желанието на автора да представи пълна картина на „кипежа“ (динамичните процеси) в съвременната чешка литература. И макар натрупаните познания и впечатления да не са в пълна степен аналитично овладени, статията достатъчно ясно характеризира новите тенденции, обединени (и в различието си) чрез бунта срещу „индивидуалистичния титанизъм“. Сред цитираните имена от съвременната чешка литература с висока оценка се ползват вече световноизвестният Карел Чапек и критикът с неугасващ авторитет Франтишек Шалда, назован от Йоцов „духовен революционер“. Смятам, че е нужно специално да се отвори връзката на Б. Йоцов с поезията както на чешкия, така и на българския модернизъм и символизъм, което би добавило нови шрихи към обема и посоките на изследователските му интереси. През 20-те години Йоцов публикува в „Златорог“ статии за поезията на Димчо Дебелянов (Йоцов 1922) и Николай Лилиев (Йоцов 1926а), по-късно прави модернистичен портрет на Пенчо Славейков (Йоцов 1930б). И у представителите на българския символизъм и модернизъм той е привлечен от нравствено-религиозното съзнание на твореца и неговите метафизични пориви, от мистицизма на формата, който „отматериализирва външния свят“, от космополитизма (определение за трансцендентния смисъл на общочовешкото (универсалното). Портретите на полските поети мистици – „Адам Мицкевич“ (Йоцов 1935б) и „Станислав Виспянски“ (Йоцов 1933), на пръв поглед показват една твърде голяма близост с Боян-Пеневия идеал за художественост, съзрян в поезията на полския романтизъм, която е посочена от него като пример за бъдещите художествени домогвания на българската литература. Но в тази близост, макар и осезателна, липсва подражателна зависимост. Индивидуалният почерк на Б. Йоцов се подхранва от неговото професионално общуване с чешката литература, която с романтизма на своя „славянски национализъм“ твърде много се различава от националния полски романтизъм, където „идеята за нацията взема връх над идеята за славянството“ (Йоцов 1937 – 1940: 112).

Наложеният дългогодишен забранителен режим и неправомерният остракизъм ограждат името и научноизследователската дейност на Борис Йоцов с вакуума на забравата и безпаметството – едно на пръв поглед комуникативно непроходимо пространство. Оказва се, че то може да бъде научно усвоено (след опита да бъде присвоено) чрез активна литературоведска интерпретация (интерпретации) – начин да се върне значението му на живо наследство.

ЛИТЕРАТУРА

Бурмов 1935: Бурмов, Ал. Българските страдания и борби за свобода в славянската поезия от Борис Йоцов. // *Училищен преглед*, 1938, № 9, 1085 – 1090.

Волман 1966: Společné zákonitosti a periodizace v slovanských literaturách. // *Slavia*, XXXV, 1966, № 4, 594 – 607.

Волман 1967: Obecné a srovnávací zkoumání literatur slovanských. // *Slavia*, XXVI, 1967, № 1, 115 – 128.

Георгиев 1946: Георгиев, Е. Българи и чехи в епохата на тяхното възраждане. Част I. // *Год. на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, т. XLII 1945/46. София, Университетска печатница, 1946, 1 – 88.

Георгиев 1948: Георгиев, Е. *Иржи Волкер – създател на чешката пролетарска поезия*. София: Народна младеж, 1948.

Георгиев 1953: Георгиев, Е. Българи и чехи в епохата на тяхното възраждане. Част II. Българска тематика в чешката литература. // *Год. на Софийския университет, Филологически факултет*, т. XLVIII 1952/53. София, Наука и изкуство, 1953, 3 – 157.

Георгиев 1958: Георгиев, Е. Западнославянските литератури в нашето литературознание. // *Литературна мисъл*, 1958, № 3, 114 – 129.

Георгиев 1958а: Георгиев, Е. *Очерки по история на славянските литератури. Първа част. От възникването на славянската писменост до победата на реализма в славянските литератури*. София: Наука и изкуство, 1958.

Георгиев 1963: *Очерки по история на славянските литератури. Втора част. От победата на реализма до наши дни*. София: Наука и изкуство, 1963.

Георгиев 1965: Георгиев, Е. *Общо и сравнително славянско литературознание*. София: Наука и изкуство, 1965.

Георгиев 1969: Георгиев, Е. *Български образи в славянските литератури*. София: Наука и изкуство, 1969.

Делчев 1944: Делчев, Б. Фашизмът в нашата литература. // *Работническо дело*, XVII, бр. 15, 4. X. 1944. 3 – 4.

Знеполски 2008: Знеполски, И. *Българският комунизъм. Социокултурни черти и властова траектория*. София: ИИБМ, Институт Отворено общество, 2008.

Йоцов 1922: Йоцов, Б. Чувство и образ у Димчо Дебелянов. // *Златороз*, III, 1922, № 7 – 8, 434 – 445.

Йоцов 1924: Йоцов, Б. Иржи Волкер. // *Златороз*, V, 1924, № 3 – 4, 183 – 192.

Йоцов 1924 а: Йоцов, Б. Съвременната чешка литература. // *Златороз*, V, 1924, № 6 – 7, 296 – 311.

Йоцов 1925: Йоцов, Б. Отакар Бржезина. // *Златороз*, VI, 1925, № 5 – 6, 266 – 277.

Йоцов 1926: Йоцов, Б. Петър Безруч. // *Златороз*, VII, 1926, № 8 – 10, 438 – 446.

Йоцов 1926а: Йоцов, Б. Стихът на Николай Лилиев. // *Златороз*, VII, 1926, № 2 – 3, 75 – 88.

Йоцов 1929: Йоцов, Б. Славянските литератури и славянското съзнание в България. // *Български преглед*, I, 1929, № 1, 39 – 79.

Йоцов 1930: Йоцов, Б. Българската романтика у Прокопа Хохолоушек. // *Български преглед*, I, 1930, № 3, 354 – 414.

Йоцов 1930а: Йоцов, Б. Йозеф Добровски и нашето възраждане. // *Българска историческа библиотека*, III, 1930, № 1, 155 – 189.

Йоцов 1930б: Йоцов, Б. Пенчо Славейков. // *Български писатели. Живот, творчество, идеи*. Том V. Под редакцията на проф. М. Арнаудов. София: Факел, 1930, 45 – 96.

Йоцов 1933: Йоцов, Б. Станислав Виспянски. // *Училищен преглед*, 1933, № 6, 832 – 837.

Йоцов 1934: Йоцов, Б. Братя Миладинови в Чехия. // *Год. на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, т. XXX. 17. София, 1934, 3 – 82.

Йоцов 1935: Йоцов, Б. Българските страдания и борби за свобода в славянската поезия. // *Год. на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, т. XXXI. 12. София, Придворна печатница, 1935, 3 – 186.

Йоцов 1935а: Йоцов, Б. „Kde domov můj“ у нас. Към историята на чешко-българските културни отношения. // *Българска мисъл*, X, 1935, № 1, 3 – 24.

Йоцов 1935б: Йоцов, Б. Адам Мицкевич. // *Полско-български преглед*, 1935, № 2 – 3, 69 – 102

Йоцов 1937 – 1940: Йоцов, Б. България и славянството. // *Славянски глас*, 1937 – 1940, № 1 – 6, 103 – 139.

Йоцов 1940: Йоцов, Б. Една вардарска балада. // *Родина*, II, 1940, № 3, 99 – 122.

Тодоров 1995: Тодоров, В. *Opera Slavica или назад към Борис Йоцов*. Ред. Я. Бъчваров. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1995.